

บทที่ 1

ความเป็นมาและความสำคัญ

การแสดงพื้นบ้านละครชาตรีเท่งตุ๊กเป็นมหรสพพื้นบ้านของจังหวัดจันทบุรีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นดังที่ได้กล่าวไว้ในนิราศจันทบุรีว่า “บางกระไชยและข้าท่านแห่งแหลมสิงห์ แหล่งแอบอิง ศิลปะไทย ให้หลงไหล คือละครชาตรียังยืนยง มีทางหงส์ เหมือน ปักษีได้ บ้างเปลี่ยนไป” (เพ็ญแสง ปุตตะ, 2550 : 45) โดยชื่อมาจากเสียงกลอง 2 ชนิด คือ กลองโตนและกลองตุ๊ก กลองตุ๊กจะมีเสียงดัง ตุ๊ก ๆ จึงทำให้ชาวบ้าน ในจังหวัดจันทบุรีเรียกละครชาตรีนี้ว่า “ละครเท่งตุ๊ก” ที่นำรูปแบบของละครชาตรีที่กำเนิดในสมัยอยุธยาและได้รับอิทธิพลมาจากการแสดงละครโนราห์ของภาคใต้ โดยละครทั้ง 3 ชนิดนี้มีความสัมพันธ์กันทางองค์ประกอบของการแสดง (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี, 2561)

ครูจักรวาล มงคลสุข เจ้าของคณะจักรวาล มงคลศิลป์ ผู้สืบสานละครชาตรีเท่งตุ๊กในจังหวัดจันทบุรี กล่าวว่าละครชาตรีเท่งตุ๊กมักถูกพบในงานแสดงมหรสพต่าง ๆ เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ การรำแก้บน และรวมไปถึง ยังใช้เป็นการแสดงในงานเทศกาลท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (จักรวาล มงคลสุข, 2564 สิงหาคม 13) โดยปียาภรณ์ ประเสริฐ ได้ทำการศึกษาละครชาตรีเท่งตุ๊กในบริบทกลวิธีการแสดงละครชาตรีเท่งตุ๊กของ คณะ ส. บัณฑิตย์ อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี ทำการศึกษาในเรื่องกลวิธีการแสดง องค์ประกอบในการจัดแสดงในด้าน การแสดง ท่ารำ ดนตรีที่ใช้ เรื่องที่แสดง (ปียาภรณ์ ประเสริฐ, 2556 : 1) นอกจากการศึกษาเรื่องกลวิธีการแสดงแล้ว ดาราวรรณ รองเมือง ได้ทำการศึกษาท่ารำเท่งตุ๊กได้มีการพัฒนาท่ารำเท่งตุ๊กเพื่อนำมาส่งเสริมการออกกำลังกาย โดยการประยุกต์ท่ารำทั้งหมด 12 ท่ารำ ทำให้ร่างกายได้มีการเคลื่อนไหวเกิดการยืดหดของกล้ามเนื้อ มีการพัฒนาของกล้ามเนื้อมัดเล็ก กล้ามเนื้อมัดใหญ่เป็นการผสมผสานศิลปะพื้นบ้านเพื่อใช้ในการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ (ดาราวรรณ รองเมือง, 2561 : 1)

นอกจากนี้เพียรพิลาส พิริยาโกคานนท์ ได้ทำการศึกษารูปแบบการแต่งกายการนุ่งผ้าของนางละครไทย โดยวิธีการนุ่งพับ จับ จีบ มาเป็นแนวความคิดในการออกแบบเป็นโรงมหรสพละครในเคลื่อนที่ มีการวิเคราะห์พฤติกรรมการใช้งานของส่วนผู้ให้บริการและผู้รับบริการ ให้สอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอย และเป็นการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างดี (เพียรพิลาส พิริยาโกคานนท์, 2555 : 1)

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่ายังไม่มีการศึกษาในบริบทของโรงมหรสพซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการแสดงให้มีความน่าสนใจ (ธรรมจักร พรหมพ้วย, 2546 : 11 อ้างถึงในปียาภรณ์ ประเสริฐ,

2556 : 26) ในบทความเรื่อง “มองไปข้างหน้าอนาคตนาฏศิลป์ไทย” บอกถึงแนวคิดในการพัฒนาปรับปรุงมิให้เกิดความซ้ำซากจำเจหรือยึดติดกับวิธีการเดิม ทางหนึ่งคือการพัฒนาเรื่อง ฉากเวที และเทคนิคที่สมัยใหม่ ผู้วิจัยยังศึกษารวมถึงพฤติกรรมการใช้งาน ในส่วนของผู้ให้บริการของคณะละครประกอบด้วย การจัดเวที แบ่งส่วนประโยชน์ใช้สอยต่าง ๆ ที่เหมาะสม การติดตั้ง การขนส่ง และรวมไปถึงการจัดแสง เสียงและส่วนผู้รับบริการคือ ผู้ชมเกิดความประทับใจ และสะดวกในการใช้บริการ

อีกทั้งฐานันท์ สันสิทธิวงศ์ ศิลปะประจำชาติไทยและสื่อวัฒนธรรมในบริบทสังคมร่วมสมัยของการแสดงโขน ซึ่งเป็นหนึ่งในการแสดงนาฏศิลป์ของไทย ได้มีวิวัฒนาการพัฒนาผสมผสานจนกลายเป็นโขนที่แสดงอยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้โขนเกิดการปรับตัวตามยุคสมัยซึ่งปัจจุบันการปรับตัวของโขนเห็นได้ชัดจากเทคนิคประกอบการแสดงที่ทันสมัยเข้ามาใช้ เพื่อให้โขนสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมปัจจุบัน (ฐานันท์ สันสิทธิวงศ์, 2557 : 1)

ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญและเห็นคุณค่าของการแสดงพื้นบ้านละครชาตรีเท่งตุ๊ก ซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าและเหมาะสมแก่การอนุรักษ์ จึงส่งผลให้เกิดการออกแบบโรงมหรสพละครชาตรีเท่งตุ๊กเพื่อเผยแพร่ศิลปะการแสดงละครชาตรีเท่งตุ๊กในเชิงรุกให้เข้าถึงประชากรและกลุ่มเป้าหมายได้เร็ว ซึ่งสถานที่ตั้งของโรงมหรสพสามารถเคลื่อนย้ายไปในพื้นที่ต่าง ๆ ได้เช่น ตามแหล่งท่องเที่ยว หรือมหรสพตามแหล่งต่าง ๆ ที่ง่ายต่อการเข้าถึง เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของการกระตุ้นความสนใจกับกลุ่มเป้าหมายเชื่อมโยงไปสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดจันทบุรี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบในการจัดแสดงละครชาตรีเท่งตุ๊ก
2. เพื่อออกแบบโรงมหรสพเคลื่อนที่ละครชาตรีเท่งตุ๊ก
3. เพื่อประเมินความพึงพอใจของคณะละครชาตรีเท่งตุ๊กที่มีต่อการรูปแบบโรงมหรสพ

เคลื่อนที่ละครชาตรีเท่งตุ๊ก

ประโยชน์ของการวิจัย

1. องค์กรความรู้จากการศึกษาองค์ประกอบในการจัดแสดงละครชาตรีเท่งตุ๊ก
2. รูปแบบโรงมหรสพเคลื่อนที่ละครชาตรีเท่งตุ๊ก
3. ผลประเมินความพึงพอใจของคณะละครชาตรีเท่งตุ๊กที่มีต่อการรูปแบบโรงมหรสพ

เคลื่อนที่ละครชาตรีเท่งตุ๊ก

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นในการศึกษาองค์ประกอบในการจัดแสดง ได้แก่ เวที ฉาก ผู้แสดง เครื่องดนตรี เรื่องและโอกาสที่ใช้ในการแสดง เพื่อประยุกต์ใช้ในการออกแบบโรงมหรสพละครชาตรี เเทงตุ๊กเคลื่อนที่ โดยกำหนดขอบเขตการวิจัย ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบในการจัดแสดงละครชาตรีเทงตุ๊ก
2. เพื่อออกแบบโรงมหรสพเคลื่อนที่ละครชาตรีเทงตุ๊ก
3. เพื่อประเมินความพึงพอใจของคณะละครชาตรีเทงตุ๊กที่มีต่อการรูปแบบโรงมหรสพ

เคลื่อนที่ละครชาตรีเทงตุ๊ก

ขอบเขตด้านการเก็บข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ 3 กลุ่ม ประกอบด้วย

1. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเรื่ององค์ประกอบในการจัดแสดงละครชาตรีเทงตุ๊ก จำนวน 3 คน
2. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ จำนวน 3 คน
3. กลุ่มผู้ใช้งานของคณะละครชาตรีเทงตุ๊ก จำนวน 3 คน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ผู้วิจัยศึกษาองค์ประกอบในการจัดแสดงโรงมหรสพละครชาตรีเทงตุ๊ก
2. ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ในการการออกแบบโรงมหรสพละครชาตรีเทงตุ๊ก
3. ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ขอบเขตด้านพื้นที่

การทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่กลุ่มตัวอย่างศึกษาจากคณะละครเทงตุ๊กจักรวาลมงคลศิลป์ อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ที่ใช้เป็นกลุ่มให้ข้อมูลด้านการศึกษาองค์ประกอบและประเมินความพึงพอใจ ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการศึกษา

ขอบเขตด้านการออกแบบ

1. ออกแบบโรงมหรสพละครชาตรีเทงตุ๊กเคลื่อนที่แบบประกอบด้วย แพลนภายใน รูปด้าน ภาพทัศนียภาพภายนอกและภายใน

2. แบบโมเดลขนาด 1:50 1 ชุด

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

1. การออกแบบ หมายถึง ความพยายามสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยการจัดระเบียบด้วยความมุ่งหมายที่จะแก้ปัญหา และเพื่อตอบสนองประโยชน์ทั้งของตนเองและสังคม (นวลน้อย บุญวงศ์, 2539 : 2)

2. โรงมหรสพ หมายถึง สถานที่ที่ใช้สำหรับทำการแสดงดนตรี หรือละครต่าง ๆ และมีการเปิดเป็นสาธารณชนสามารถเข้ามาใช้บริการได้ โดยจะเก็บค่าบริการหรือไม่ก็ตาม (กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2550)

3. ละครชาตรีเท่งตุ๊ก หมายถึง การแสดงพื้นบ้านละครชาตรี เท่งตุ๊ก เป็นมหรสพพื้นบ้านของจังหวัดจันทบุรี เป็นการแสดงที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นภายในจังหวัดจันทบุรีที่นำรูปแบบของละครชาตรีที่กำเนิดในสมัยอยุธยาและได้รับอิทธิพลมาจากการแสดงละครโนราห์ของภาคใต้

4. องค์ประกอบในการจัดแสดง หมายถึง องค์ประกอบในการจัดแสดง ได้แก่ เวที ฉาก เครื่องประกอบการแสดง ผู้แสดง เครื่องดนตรี เรื่องที่ใช้ในการแสดง และโอกาสที่แสดง

กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

สมมุติฐานในการศึกษาละครชาตรีเท่งตุ๊กนั้นสามารถ นำมาศึกษา องค์ประกอบในการจัดแสดง ได้แก่ เวที ฉาก เครื่องประกอบการแสดง ผู้แสดง เครื่องดนตรี เรื่องที่ใช้ในการแสดง และโอกาสที่แสดง ซึ่งได้มาเพื่อองค์ความรู้ผ่านนำมาวิเคราะห์การออกแบบ (Design Analysis) เพื่อให้ตอบสนองการใช้สอย ในการออกแบบโรงมหรสพเคลื่อนที่ละครชาตรีได้

1. กรอบแนวความคิดตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบของการจัดโรงมหรสพละครชาตรีเท่งตุ๊ก (ประภาศรี ศรีประดิษฐ์, 2545 : 47) 3 ข้อโดยใช้หลักการดังนี้

- 1.1 คติความเชื่อในการกำหนดทิศทางของตำแหน่งที่ตั้งของเวที
- 1.2 มุมมองของเวทีและการใช้งาน
- 1.3 ตำแหน่งของผู้ชมการแสดง

2. กรอบแนวความคิดตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ออกแบบโรงมหรสพละครชาตรีเท่งตุ๊กเคลื่อนที่หลัก 4 ข้อได้แก่ (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2546 : 190-197)

2.1 หน้าที่ใช้สอย ตอบสนองหน้าที่ใช้งาน ดังนี้ ทางเข้า-ออก ขึ้นบันได การชักออก หรือเทคนิคพิเศษ

2.2 ฉาก สอดคล้องกับสไตล์การนำเสนอของละคร

2.3 เวที มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับรูปแบบของเวที ขนาด รูปร่าง และอุปกรณ์ของเวที

2.4 การก่อสร้าง (การติดตั้ง) วัสดุต้องมีความเหมาะสม การถอดประกอบโครงสร้างแต่ละชิ้นต้องสร้างมาเพื่อให้สามารถถอดและประกอบได้

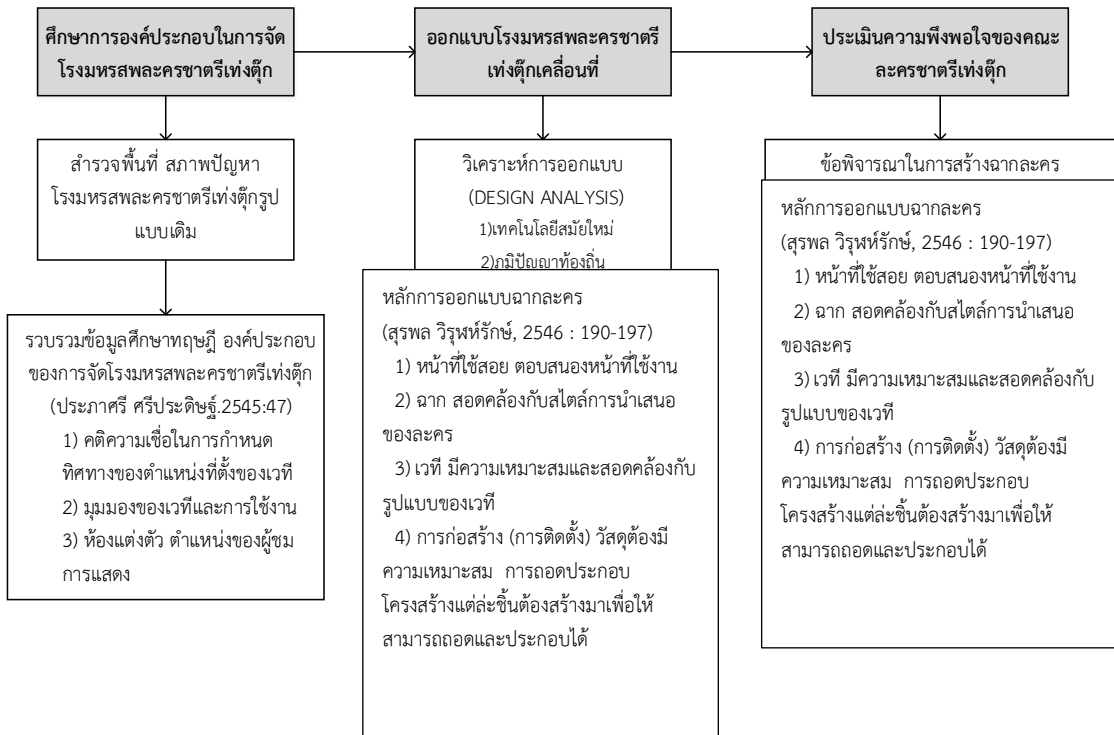
3. กรอบแนวความคิดตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ประเมินความพึงพอใจของคณะละครชาตรีเท่งตุ๊กที่มีต่อการรูปแบบโรงมหรสพเคลื่อนที่ละครชาตรีเท่งตุ๊ก โดยใช้หลักการออกแบบฉากละคร 4 ข้อได้แก่ (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2546 : 190-197)

3.1 หน้าที่ใช้สอย ตอบสนองหน้าที่ใช้งาน ดังนี้ ทางเข้า-ออก ขึ้นบันได การชักออก หรือเทคนิคพิเศษ

3.2 ฉาก สอดคล้องกับสไตล์การนำเสนอของละคร

3.3 เวที มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับรูปแบบของเวที ขนาด รูปร่าง และอุปกรณ์

3.4 การก่อสร้าง (การติดตั้ง) วัสดุต้องมีความเหมาะสม การถอดประกอบโครงสร้างแต่ละชิ้นต้องสร้างมาเพื่อให้สามารถถอดและประกอบได้

ภาพที่ 1.1 แผนผังกรอบแนวความคิด